

Іван Свиденюк
Студент 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к.і.н., старший викладач Маркевич О. В.

Польська історіографія про Волинську землю (XIX – поч. XX ст.)

Український і польський народи споріднені не тільки своїм слов'янським походженням, етнічною та мовною близькістю, а й спільністю історичної долі, багатовіковими відносинами в релігійному, культурному, господарському, громадсько-політичному житті. Історія України та Польщі характеризується особливим динамізмом, складністю соціальних, економічних та політичних процесів. Змінюються політичні режими, зовнішні та внутрішні орієнтири розвитку – все це драматично відбивається на долі суспільства, соціальних груп та кожного громадянина. З огляду на логіку розвитку історичної науки в сучасній Україні та польсько-українських культурних, наукових, політичних відносин, вбачається актуальним простежити відображення у працях польських істориків проблем минулого Волині.

Мета статті – описати ключові аспекти висвітлення історії Волині польськими істориками в XIX – на початку XX ст..

Історичні традиції вивчення розвитку Волині започаткувалися на зламі XVIII - XIX ст. Відбувалося це в складних умовах для регіону: після Другого поділу Польщі частина Волині відійшла до Російської імперії, а після Третього поділу – вся Волинь була включена до складу Російської імперії. Після цього розпочалося історико-краєзнавче дослідження історії регіону польськими, російськими та українськими вченими.

Сучасний дослідник, доктор історичних наук І. І. Ярмошик у процесі історичного вивчення польськими дослідниками минулого волинського регіону та Правобережної України виділяє такі етапи:

1. Перша половина XIX ст. – становлення традицій історичного вивчення волинського минулого польськими авторами у новоутвореній після поділів Речі Посполитої Волинській губернії. У цей час пануючим напрямком досліджень був романтизм;
2. Друга половина XIX–початок XX ст. – дальший розвиток процесу історичного вивчення Волині в умовах приналежності її до Російської імперії, становлення його нових

науково-методичних засад, розвиток джерельної бази, розширення проблематики, в дусі позитивістської історіографії;

3. Міжвоєнний (1920 –1939 рр) період польської історіографії про Волинь в умовах існування Волинського воєводства II Речі Посполитої, для якого характерно еволюція позитивізму із елементами неоромантизму;

4. Історіографія Польської Народної республіки про минуле Волині (1945 –1991 рр);

5. Висвітлення проблем волинської історії на сучасному етапі розвитку історичної науки в Республіці Польща [1, с. 61].

У середині кожного із зазначених етапів можна виділити окремі підетапи, обумовлені суспільно-політичними подіями, які відбувалися в житті польської людності упродовж XIX ст. та накладали свій відбиток на трактування істориками подій як їх польської, так і української історії, з'являлися нові наукові підходи в історіографічному дослідницькому процесі.

Після розпаду Польщі і до листопадового повстання 1830–1831 рр. багато авторів задумувалися над причинами занепаду польської держави, в історичній думці намітилося два головних напрямки: 1) монархічний, репрезентований працями А. Нарушевича та його послідовниками; 2) республіканський, основні положення якого викладені у працях М. Вельгорського і які пізніше знайшли своє продовження у дослідженнях Й. Лелевеля [2].

Важливу роль у організації та розвитку польської науки її початку XIX ст. відіграло «Товариство приятелів наук», яке виникло у Варшаві у 1800 р. за ініціативою провідних польських учених. Історичний напрямок досліджень був одним із головних у діяльності товариства. На сторінках його видання «Пам'ятники Варшавські» регулярно друкувалися матеріали з історії Польщі, України та Волині.

Представники романтичного напрямку в польській історіографії, що досяг розквіту в 20-40 рр. XIX ст. не мислили Україну без Польщі, вважаючи Правобережну Україну споконвічно польською землею. В рамках цього напрямку функціонувала «українська школа». Її представники (С. Гоцинський, М. Гославський, Т. Падурра, Ю. Коженювський та інші) критично ставилися до становища польського населення в Україні, визнавали існування українського народу, водночас, не мислили Правобережну Україну без Польщі.

Упродовж XIX ст. польськими науковцями було опубліковано велику кількість джерельного матеріалу з минулого Речі Посполитої, значна частина опублікованих документів стосувалася України взагалі та Волині зокрема. Це було зроблено серійних багатотомних виданнях та виданнях К. Сенкевича, О. Пшездзецького, Т. Вежбовського, А. Грабовського та інших. Таке значне розширення джерельної бази історичних досліджень, до якого прилучилися й польські науковці дало змогу підготувати значну кількість ґрунтовних досліджень із різних проблем історичного минулого Волині.

Розвиток польської історичної науки відповідав світовим тенденціям: романтичний напрям замінив позитивістський. Найбільше уваги в своїх дослідженнях історії Волині приділяли Ю. І. Крашевський та О. Пшездзецький. Їх праці характеризуються використанням джерельної бази, порівняно з працями романтиків, більшою науковістю, більш вузькою спеціалізацією істориків.

Новий етап у розвитку польської історіографії Волині розпочався після утворення Другої Речі Посполитої. Серед дослідників цього періоду слід відзначити: Є. Сенніцького, який обстежив архітектурні пам'ятки Волині, що мають історичну цінність і за матеріалами його досліджень було видано альбом; М. Кордубу, що приділяв увагу давній історії Волині; Я. Фітцке, який почав організовувати музейну справу на Волині та проводив розкопки; О. Цинкаловського котрий вивчав архітектуру, топоніміку та історію Волині [1, с. 136-141]. В цей період під редакцією Я. Гоффмана у Рівному видавався «Волинський щорічник», на сторінках якого публікувалися краєзнавчі матеріали, огляди краєзнавчої літератури [3]. До сьогоднішнього дня внесок цього наукового видання ще не знайшов належного висвітлення у вітчизняній історіографії. Можливо, однією із причин такого стану є те, що часопис був орієнтований лише на учительство Рівненського повіту, виходив обмеженим тиражем [4, с. 44].

Значний внесок у вивчення минулого Волині в міжвоєнний період зробило і Волинське товариство краєзнавців і опіки над пам'ятками старовини. Воно проводило інвентаризацію і фотографування історичних пам'яток, організовувало краєзнавчі виставки, експедиції і екскурсії, його члени проводили популярні лекції про Волинь, товариство видавало власний часопис, співпрацювало з іншими польськими та закордонними товариствами, близькими з ним за діяльністю [5, с. 23].

Отже, польські історики XIX – початку XX ст.. створили низку досліджень з історії України та Волині, зокрема. Аналіз їх творів засвідчує

різні підходи до розуміння історичного розвитку регіону. Вони приділяли увагу не лише вивченню минулого, а й збереженню історичних пам'яток, організації музейної справи, археологічним дослідженням у регіоні.

Список використаної літератури:

1. Ярмошик І. Польська історіографія 1800-1939 рр. суспільно-політичного і культурно-духовного розвитку Волині/ І. Ярмошик. – Житомир: «Волинь», 2010. – 512 с.

2. Историография истории южных и западных славян [Електронний ресурс] / под ред. Л. В. Горина, В. Г. Карасев, Г. Ф. Матвеев и др.. – М.: Изд. Моск. у-та, 1987. – Режим доступу: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000061/st000.shtml>

3. Кинд-Войтюк Н. Польская историография по изучению историко-краеведческих исследований и памятников работы на Волини в 1920-1930-х гг. [Електронний ресурс] / Н. Кинд-войтюк// Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/5623-polska-istoriografija-z-vivchennja-istoriko-kraeznavchih-doslidzhen-i-pamjatkoohoronnoyi-roboti-na-volini-u-1920-1930-h-rr.html>.

4. Ярмошик І. Основні напрямки історико-краєзнавчого вивчення Волині польськими науковцями в 1930-х роках / І. Ярмошик // Волин. іст. зап. : зб. наук. пр. – Житомир : Полісся, 2010. – Т. 4. – С. 37–46.

5. Кінд- Войтюк Н. Наукові Товариства Другої Речі Посполитої у дослідженні історії та пам'яток Волинського воєводства (1921-1939рр.) / Н. Кінд-Войтюк// Краєзнав-ство. – 2008. – №1-4. – С. 22–27.